

These days a need of a reconstruction of Cape Seagull territory with historical and cultural significance has arisen. That is why we have gathered historical information about it, performed reconnaissance examination of territory's and territory's plants condition, made multiple trips to places where expositions about Trypillia culture, Kievan Rus and Cossacks age were created, all in order to figure out the best way to use the territory.

On Cape Seagull in 1950s a wide road has been constructed that suddenly ends right before stiff cliffs of the ravine. At the end of the road not so long ago a great sight on Dnipro opened up. These days the road and the observation deck both got overgrown by adventitious species of vegetative origin trees.

Conclusions and suggestions: due to archeological finding of a Trypillia settlement on Cape Seagull we have the right to devote this place to Trypillia culture. A reconstruction devoted to this topic is very relevant in our times when Trypillia-Cucuteni culture sites inclusion into UNESCO World Heritage List has begun.

1). It has been suggested to install several big concrete Trypillia-style sculptures on small clearings along the old road and a new additional road network.

2). Some plants grown and gathered by Trypillia people can be planted on the area. Those are according to G.O.Pashkevitch and his researches: peas, beans, wheat, barley, millet, oat, apricots, grapes, cherry plums, cherries, pears, apples and cornels. In our times the following plants grow there: firs, oaks, maples, elms, lindens, also the following fruit trees: cherry plums, cherries, pears, apples, nuts.

3). All faulty, dry, infected with diseases and parasites trees should be cut down along with low value plantations that hinder the development of valuable trees. All trees that obscure views on Dnipro from observation points should be cut down as well.

4). It is necessary to build additional roads in the form of ramps with small stairs and to repair the old road, also to build an observation deck with a gazebo. Where the road goes along a landslide up until the steep a supporting wall with a Trypillia ornament should be built.

5). The number of defensive structures of The Red Yard should be risen by building a fragment of a wooden defensive wall of the times of Kievan Rus on the earthworks remains.

Ключові слова: archeological finding, the remains of Trypillia settlement, cultural heritage

Рекомендує до друку
М. М. Барна

Надійшла 10.04.2017

УДК 712.253(477.41)

І. Л. МОРДАТЕНКО

Державний дендрологічний парк «Олександрія» НАНУ
Біла Церква, Київська область, 09100

СУЧАСНИЙ СТАН НАСАДЖЕНЬ СХІДНОЇ БАЛКИ ДЕНДРОПАРКУ «ОЛЕКСАНДРІЯ» НАН УКРАЇНИ

Досліджувана ділянка розташована в центральній частині парку і простягається вздовж Східної балки. Дана територія включає в себе рівнинну частину, схили балки та дві штучні водойми: стави Дзеркальний, Лазневий, що знаходяться внизу цієї балки. Було вивчено історичне минуле, рельєф балки, визначено сучасний склад та стан насаджень на даній території. Зокрема, здійснено подеревну інвентаризацію рослин, проведено розподіл дендрофлори за життєвими формами, групами росту, встановлено вікову структуру насадження.

Ключові слова: дендропарк, насадження, деревна рослинність, ландшафтна композиція

За минулі два століття з часу заснування дендропарку «Олександрія» відбулися зміни структури деревних насаджень та руйнування значної частини декоративних паркових

композицій. В великій мірі це відноситься до досліджуваної ділянки, розташованої на нерівностях мезорельєфу Східної балки дендропарку.

Відновлення даної ландшафтної ділянки буде вагомим внеском в загальну тенденцію збереження і відновлення ландшафтів старовинних парків, яка визначена прийнятою 21 травня 1981 року в Флоренції Міжнародним Комітетом по історичним садам (International Committee for Historic Gardens) Флорентійською хартією (Charter historic garden sandlandscapes (Florencecharter)).

Метою наших досліджень було вивчення історичного минулого, визначення сучасного складу та стану насаджень на досліджуваній території.

Матеріал і методи досліджень

Визначення таксономічного складу деревних рослин проводили за «Дендрофлорою України» М. А. Кохно (2002) та С. Я. Колесніковим (1974). Таксаційні показники насаджень визначалися за загальноприйнятими в лісовій і ландшафтній таксації методиками суцільного переліку дерев і окомірного опису інших показників (К.Е. Нікітін, 1984; В.Е. Свириденко, 1995). Ярусність деревних рослин визначали за Серебряковим (1964). Латинські назви таксонів уточнювали зі списком «The Plant List».

Результати досліджень та їх обговорення

Досліджувана ділянка розташована в центральній частині парку і простягається вздовж Східної балки. Дана територія включає в себе рівнинну частину, схили балки та дві штучні водойми: стави Дзеркальний, Лазневий, що знаходяться внизу цієї балки (рис. 1).

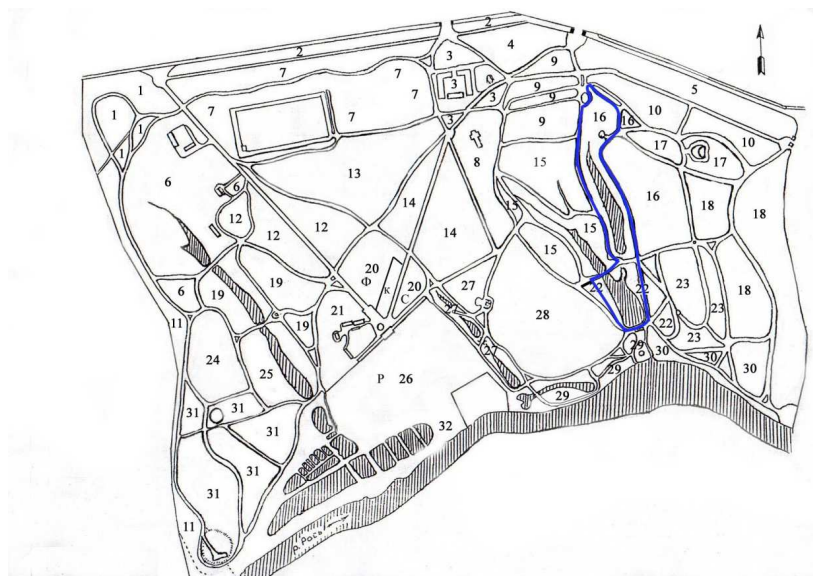

Рис. 1. Досліджувана територія на сучасній схемі парку

Вивчення рельєфу (рис. 2) балки показало, що схили на ділянці від пологих до майже стрімких.

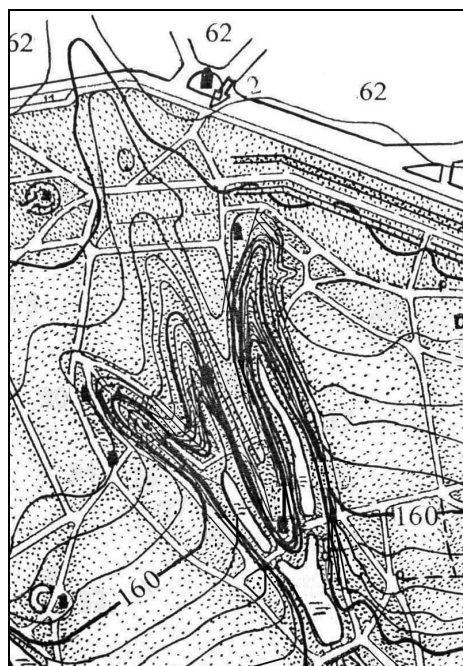

Рис. 2. Карта рельєфу Східної балки (масштаб 1:200 м)

Архівні матеріали щодо видового складу насаджень на даній території майже відсутні. Основним джерелом інформації, яке дає нам уяву про минуле є старовинний план парку, датований 1858 роком (рис. 3). Аналізуючи карту 1858 року слід зазначити, що на сході балки знаходились головним чином хвойні (рештками цих насаджень є 10 *Pinus sylvestris* L. та 5 *Larix decidua* Mill. віком біля 200 років), на заході балки – листяні насадження. Головною породою усіх листяних насаджень був *Quercus robur* L.

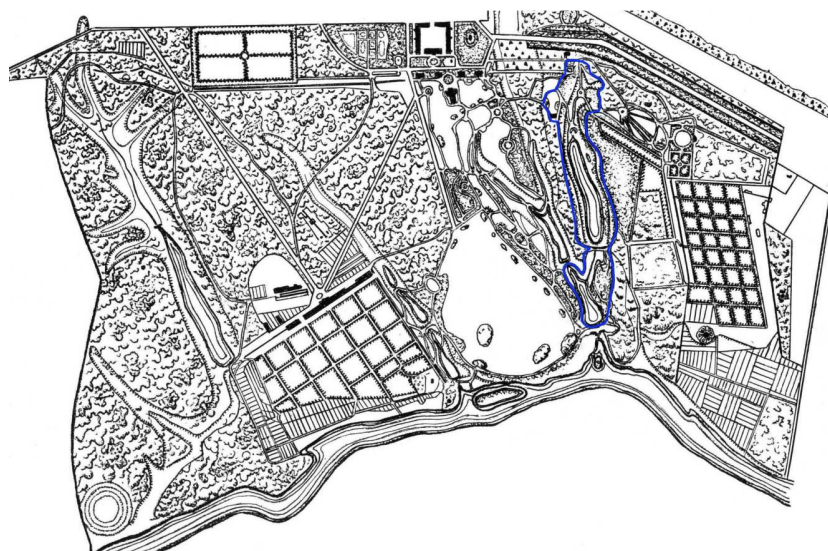

Рис. 3. Досліджувана територія на карті 1858 року

Крім цього вивчення архівних матеріалів, зокрема Т.-S. Jaroszewski (1968) «Nieznane materialy do Aleksanrii i Szpanowa (na marginesie wystawy widokow architektonicznych w malarstwie polskim)» та R. Aftanazy (1993) «Materialy do dziejow rezydencji» дозволив нам мати уяву про декоративне оформлення окремих паркових композицій, розміщених на схилах балок. Це, наприклад, фотографія Гетьманського павільйону у верхів'ї ставу Дзеркальний (рис. 4), види с насадженнями на став Лазневий статую «Гладіатор», Великий водоспад, «Руїни» (рис. 5-8).

Рис. 4. Гетьманський павільйон.
Фото перед 1914 р.

Після проведення польових досліджень і здійснення подеревної інвентаризації рослин на даній території було визначено видовий та формовий склад насаджень.

Результати аналізу вказують, що насадження Східної балки представлено 28 видами та 1 формою деревних рослин, які відносяться до 2 відділів – голонасінні та (*Pinophyta*) та покритонасінні (*Magnoliophyta*), 2 класів – хвойні (*Pinopsida*) і дводольні (*Magnoliopsida*), 17 родин та 25 родів (табл. 1, 2).

Рис. 5. Вид на статую «Гладіатор» з вершини лазневого ставу

Рис. 6. Вид на «Руїни» від статуї «Гладиатор». Малюнок Вілібальда Ріхтера, 1828 р.

Рис. 7. Вид на «Руїни» з східного берега ставу Лазневий

Рис. 8. Вид на «Руїни».

Таксономічний склад деревних рослин дослідної ділянки

№ з/п	Назва відділу	Систематичні одиниці				
		класів	родин	родів	видів	форма
1.	Голонасінні - <i>Pinophyta</i>	1	2	4	5	-
2.	Покритонасінні - <i>Magnoliophyta</i>	1	15	21	23	1
Разом		2	17	25	28	1

Найбільшою кількістю родів представлено родини: *Pinaceae* та *Betulaceae* по 3 роди, *Fagaceae* та *Oleaceae* по 2. Найбільшою кількістю рослин представлені роди: *Acer* L. – 322 шт., *Fraxinus* – 169, *Carpinus* L. – 116, *Tilia* L. – 102, *Quercus* L. – 40 шт.

Із загальної кількості видів і форм деревних рослин що зростають на досліджуваній території 20 видів мають життєву форму дерево (71,4%), а 8 – кущами (28,6%).

У насадженнях найчисельніше представлені *Acer platanoides*, *Fraxinus excelsior*, *Tilia cordata*, *Carpinus betulus*, *Acer campestre*, *Quercus robur*.

Таблиця 2

Систематична структура дендрофлори дослідної ділянки

№ з/п	Назва родини	Систематичні одиниці		
		кількість родів	кількість видів	кількість форм
Відділ <i>Pinophyta</i>				
1	<i>Cupressaceae</i>	1	2	-
2	<i>Pinaceae</i>	3	3	-
Відділ <i>Magnoliophyta</i>				
1	<i>Salicaceae</i>	1	1	-
2	<i>Berberidaceae</i>	1	1	-
3	<i>Celastraceae</i>	1	1	-
4	<i>Betulaceae</i>	3	3	-
5	<i>Fabaceae</i>	1	1	-
6	<i>Fagaceae</i>	2	2	-
7	<i>Sambucus</i>	1	1	-
8	<i>Ulmaceae</i>	1	1	-
9	<i>Caprifoliaceae</i>	1	1	-
10	<i>Cornaceae</i>	1	1	-
11	<i>Malvaceae</i>	1	1	-
12	<i>Oleaceae</i>	2	2	-
13	<i>Sapindaceae</i>	1	3	-
14	<i>Anacardiaceae</i>	1	1	1
15	<i>Rosaceae</i>	2	2	-
16	<i>Rutaceae</i>	1	1	-
Разом		25	28	1

Визначено розподіл видів дерев та кущів за класами висот: дерев першої величини – 9, другої величини – 6, третьої – 1 та четвертої – 1. До класів високих кущів відносить 1 вид, середніх та низьких 4 та 3 відповідно види рослин (табл. 3).

Таблиця 3

Розподіл видів деревних рослин за класами висот

Відділ рослин	Життєві форми						
	дерева				кущі		
	Д1	Д2	Д3	Д4	Кв	Кс	Кн
Голонасінні	3	-	1	-	-	-	1
Покритонасінні	6	6	-	1	1	4	2
Разом	9	6	1	1	1	4	3

Аналіз вікової структури насаджень досліджуваної території дав змогу виділити 4 вікові групи деревних рослин. Вік рослин встановлювали окомірно, виходячи з їх загального стану, таксаційних розмірів, умов місцезростання. Перша група – рослини віком до 20 років, друга – 21-60 років, третя – 61-99 років, четверта 100 і більше років (старовікові). У відсотковому співвідношенні кількості деревних рослин за групами віку їх розподілено на групи: до першої групи віднесено 24,5 % рослин (221 екз.), до другої – 52,3 % (470 екз.), до третьої – 16,2 % (145 екз.), до четвертої – 7,0 % (63 екз.) від загальної кількості рослин. Група старовікових дерев складається з 8 видів: *Quercus robur* (31 екз.), *Pinus sylvestris* L. (10 екз.), *Fraxinus excelsior* (10 екз.), *Larix decidua* Mill. (5 екз.), *Carpinus betulus* (4 екз.), *Tilia cordata* (1 екз.), *Acer pseudoplatanus* L. (1 екз.), *Populus x canescens* (Ait.) Smith (1 екз.)

Висновки

Згідно з проведеними нами пошуковими і натурними дослідженнями Східної балки дендропарку «Олександрія» можна зробити такі висновки:

1. Насадження Східної балки представлено 28 видами та 1 формою деревних рослин, які відносяться до 2 відділів – *Pinophyta* та *Magnoliophyta*, 2 класів – *Pinopsida* і *Magnoliopsida*, 17 родин та 25 родів.
2. Найбільшою кількістю родів представлено родини: *Pinaceae* та *Betulaceae* по 3 роди, *Fagaceae* та *Oleaceae* по 2. Найбільшою кількістю рослин представлені роди: *Acer* L. – 322 шт., *Fraxinus* – 169, *Carpinus* L. – 116, *Tilia* L. – 102, *Quercus* L. – 40 шт.
3. Розподіл видів дерев та кущів за класами висот: дерев першої величини – 9, другої величини – 6, третьої – 1 та четвертої – 1. До класів високих кущів відносить 1 вид, середніх та низьких 4 та 3 відповідно види рослин.
4. Вікова структура насаджень досліджуваної території: перша група - 24,5 % рослин (221 екз.), друга – 52,3 % (470 екз.), третя – 16,2 % (145 екз.), четверта – 7,0 % (63 екз.) від загальної кількості рослин.

1. *Дендрофлора* України. Дикорослі й культивовані дерева і кущі. Покритонасінні. Ч.1. Довідник / М.А. Кохно, Л.І. Пархоменко, А.У. Зарубенко та ін. / за ред. М.А. Кохна. — К. : Вид-во "Фітосоціоцентр", 2002. — 448 с.
2. *Колесников А. И.* Декоративная дендрология / А.И. Колесников. — М. : Изд-во "Лесн. пром-сть", 1974. — 554 с
3. *Никитин К. Е.* Сортиментные таблицы для таксации леса на корню. — К.: Урожай, 1984. — 630 с.
4. *Свириденко В. Е.* Лісівництво / В.Е. Свириденко, А.Й. Швиденко // К.: «Сільгоспосвіта», 1995. — 364 с.
5. *Серебряков И. Г.* Жизненные формы высших растений и их изучение / Полевая геоботаника. — [В.] 3. — М. — Л., 1964. — С.146—205.
6. *The Plant List* (2013). Version 1.1. Published on the Internet; <http://www.theplantlist.org/> (accessed 1st January).

И. Л. Мордатенко

Государственный дендрологический парк «Александрия» НАНУ

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ НАСАЖДЕНИЙ ВОСТОЧНОЙ БАЛКИ ДЕНДРОПАРКА «АЛЕКСАНДРИЯ»

Исследуемый участок расположен в центральной части парка и простирается вдоль Восточной балки. Данная территория включает в себя равнинную часть, склоны балки и два искусственных водоема: пруды Зеркальный, Банный, которые находятся внизу этой балки. Было изучено историческое прошлое, рельеф балки, определены современный состав и состояние насаждений на данной территории. В частности, осуществлено подеревную инвентаризацию растений, проведено распределение дендрофлоры по жизненным формам, группами роста, установлено возрастную структуру насаждения.

Ключевые слова: дендропарк, насаждения, древесная растительность, ландшафтная композиция

I. L. Mordatenko

State Dendrological Park "Alexandria" of the National Academy of Sciences of Ukraine

THE CURRENT STATE OF THE EASTERN RAVINE PLANTINGS OF THE "ALEXANDRIA" ARBORETUM OF THE NAS OF THE UKRAINE

The researched site is located in the center of the park and extends along the Eastern ravine. This area includes a flat part, a ravine slopes and two artificial ponds, which are located at the bottom of the ravine, they are called "The Mirror" and "The Bathing" ponds.

The researches of the ravine relief showed that in this area the slopes are from sloping to almost steep.

The archival materials about the species composition of plantings of this area are almost absent. The main sources of information, which gives us an idea of the past, are an old plan of the park, dated 1858, and archival photographs and drawings.

Plantings of the Eastern ravine are presented by 28 species and 1 form of arboreal plants, which belong to 2 groups - *Pinophyta* and *Magnoliophyta*, 2 classes - *Pinopsida* and *Magnoliopsida*, 17 families and 25 genera.

Of the total number of species and forms of arboreal plants, growing in the studied area, there are 20 species of tree life forms (71.4%), and 8 - bushes (28.6%).

Been determined the distribution of species of trees and bushes by the heights classes: the first height trees - 9, the second - 6, the third - 1 and the fourth - 1. To the class of high bushes refers 1 species, medium - 4 and low - 3 species.

For the percentage ratio of the number of an arboreal plants by their age groups, they were distributed into these groups: to the first group (till 20 years old) belongs 24.5% of plants (221 specimens), the second (from 21 till 60 years old) - 52.3% (470 specimens), the third (61-99 years old) - 16.2% (145 specimens), the fourth (100 and more years old) - 7.0% (63 specimens) of the total number of plants. The group of old growing trees consists of 8 species: *Quercus robur* (31 specimens), *Pinus sylvestris* L. (10 specimens), *Fraxinus excelsior* (10 specimens), *Larix decidua* Mill. (5 specimens), *Carpinus betulus* (4 specimens), *Tilia cordata* (1 specimen), *Acer pseudoplatanus* L. (1 specimen), *Populus x canescens* (Ait.) Smith (1 specimen).

Key words: arboretum, planting, lignosa, landscape composition

Рекомендує до друку

М. М. Барна

Надійшла 04.05.2017

УДК 582.681:635.925

Л. Л. ОНУК, А. М. ЛІСНІЧУК

Кременецький ботанічний сад

вул. Ботанічна, 5, Кременець, Тернопільська область, 47003

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ *LEPTOPUS CHINENSIS* (BUNGE) РОЇАРК. (*PHYLLANTHACEAE*) В ОЗЕЛЕНЕННІ САДІВ І ПАРКІВ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

У статті наводяться результати 10-річного вирощування у культурі Кременецького ботанічного саду рідкісного ендемічного та реліктового виду *Leptopus chinensis* (Bunge) Rojark. (*Phyllanthaceae*). Наводяться дані по фенології, стійкості до кліматичних умов та шкідників в умовах інтродукції. Окреслені перспективи його використання в озелененні садів та парків населених пунктів Західної України.

Ключові слова: інтродукція, рідкісний вид, Leptopus chinensis, збільшення біорізноманіття, збереження у культурі, перспективи, озеленення